

This variant of life in the extreme forms is widespread in military societies or societies with the low level of economic development.

Possibility of choice appears the necessary condition of moral activity. A choice is expressed in a preference to one possibility before other, and the range of such possibilities makes the objective element of moral freedom.

Moral freedom is relative freedom of choice of form or line or behavior under a sign responsibility before other people and before reasons and consequences of choice.

The importance of aspect of problem of vital choice is a choice of strategy of controlling with difficult vital situations, rethinking and transformations of them, changes in its own behalf. As in the difficult circumstances of life, personality forces to carry out the certain choice of method of action, controlling with vital adversities unavoidable, by all means.

References:

1. Druzhinin V. N. *Varianty Zhizni: Ocherki Ekzistencialnoi Psychologii.* – M.: SPB.: IMATON-M, 2000.
2. *Jiznenniy put' lichnosti.* – Kiyv, 1987.
3. Stolin V. V. – *Samosoznanie Lichnosti* – M., 1983.
4. Bakhshtanovskiy V. I. – *Principy Moralnogo Vyboru*, 1974.

Гуленко А.С.

аспірант кафедри психології розвитку,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Становлення цілісної особистості сучасної людини відбувається за умов полікультурного суспільства. Мультикультурність сучасного соціального середовища, в якому взаємодіють люди, полягає, зокрема, й у тому, що норми та цінності, характерні для суспільств різної історичної доби співіснують одночасно, утворюючи єдине середовище соціалізації.

Життєвий шлях особистості є на сьогодні однією з найпоширеніших міждисциплінарних проблем сучасного людинознавства, що нею опікуються різні науки – філософія,

психологія, етнографія, історія, соціологія тощо. Поняття життєвого шляху особистості, таким чином, нерозривно пов'язане з поняттям суб'єкта. Саме категорія суб'єкта означає вищий рівень розвитку особистості.

У юнацькому віці з'являється усвідомлення незворотності часу, скінченності свого існування, що змушує серйозно замислюватися над сенсом життя, своїми перспективами, майбутнім, особистими життєвими цілями, життєвим шляхом. Життєвий план охоплює всю сферу самовизначення старшокласників. Сприймання власного психологічного часу зумовлює внутрішню картину становлення особистості.

Із залученням такої теоретико-методологічної основи нами було проведено емпіричне дослідження психологічних особливостей формування цілісної особистості студентів (старший юнацький вік) в рамках реалізації проекту фундаментального наукового дослідження, яке здійснюється на факультеті психології КНУ імені Тараса Шевченка у 2014 році.

В межах теоретичної частини дослідження на основі аналізу напрацювань Київської школи філософської антропології, методології гуманістичної, екзистенційної та позитивної психології [4, с. 355-468] нами було визначено поняття «цілісність» та «цілісна особистість», розроблено екзистенційні критерії та показники цілісності, а також концептуальна модель чинників її формування.

В якості основних психодіагностичних інструментів, які увійшли до складу операційної моделі, в даному дослідженні використовується опитувальник «Шкала психологічного благополуччя» К. Ріфф [3, с. 95-121], СЖО (смиложиттєвих орієнтацій) Д. Леонтєва [1, с. 650-680], опитувальник часової перспективи Зімбардо, методика семантичного диференціалу часу, методика «Шкала екзистенції» А. Ленгле [2, с. 41-48]. Вибірку пілотажного дослідження склали 45 студентів 1 курсу магістратури факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка.

На початку емпіричної частини дослідження вирішувалось завдання україномовної адаптації обраних методик, для чого використовувались їх російські прототипи. Результати опитування україномовними опитувальниками були перевірені на рівень валідності та надійності, шляхом проведення кореляційного аналізу цих результатів та результатів, отриманих за допомогою російськомовних прототипів. Нами було використано критерій Стьюдента. Нами було отримано коефіцієнт $r = 0,86$. Що дозволило

констатувати валідність та надійність україномовних опитувальників.

Далі на основі кількісних показників було здійснено їх факторний та кластерний аналіз. Використання факторного аналізу дозволило виділити чотири фактори формування цілісності, які описують 80% загальної дисперсії даних, а саме: фактор самореалізованості особистості (34%), опосередкованості теперішнього позитивним дитинством (15%), орієнтацією на досягнення результату (20%) та направленість на майбутнє з орієнтацією на власні ресурси (11%). Кластерний аналіз показав наявність у вибірці трьох кластерів, представники яких були відповідно номіновані в залежності від співвідношення поданих вище факторів формування цілісності як песимістично налаштовані (кластер 1, 10% вибірки), гармонійні (кластер 2, 53% вибірки), оптимістично налаштовані (кластер 3, 37% вибірки).

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє говорити про провідну роль показників суб'єктивного благополуччя у визначенні рівня інтегрованості людської психіки, а високі результати досліджуваних за цим параметром вважати показником високого рівня розвитку цілісності їх особистості. Окрім того, цілісна особистість характеризується певним рівнем розвитку смисложиттєвих конструктів та екзистенцій. І нарешті, отримані показники можуть варіюватися в залежності від вікових показників розвитку досліджуваних. Вважаємо, що такі висновки мають цікаві перспективи в питанні розробки методології оцінки ефективності роботи освітніх установ, системи соціального захисту населення, рекреаційних закладів, діяльності шкільних психологів, соціальних педагогів та вихователів. Результати емпіричного дослідження дозволяють нам говорити про наявність в студентському віці певного суб'єктивного процесу, пов'язаного з аналізом життєвого шляху в різних часових перспективах: минулому, майбутньому та теперішньому. Цей процес названо нами *концептуалізацією життєвого шляху*. Концептуалізація минулого поєднує в собі осмислення минулого, рефлексію теперішнього та планування майбутнього. Концептуалізація життєвого шляху в є вагомим чинником формування цілісності особистості студента.

З метою подальшого здійснення широкомасштабного дослідження задіяний в роботі методичний інструментарій (методика «Шкала суб'єктивного благополуччя», опитувальник «Смисложиттєві орієнтації», опитувальник «Рівень розвитку

екзистенцій») було переосмислено з позиції його придатності для скрінінгової психодіагностики, що забезпечувалось шляхом компресії психодіагностичних матеріалів трьох методик в один опитувальник. Дані опитувальники були стандартизовані та перевірені на рівень валідності та репрезентативності, шляхом повторного опитування студентів 1 курсу магістратури факультету психології та порівняння отриманих результатів за допомогою критерія Стюдента. Отриманий коефіцієнт $r = 0,76$ дозволяє констатувати валідність та репрезентативність розробленого інструментарію, який є відкритим для використання іншими дослідниками на їхніх експериментальних майданчиках.

Таким чином нами було проведено теоретичний аналіз соціальної ситуації розвитку суспільства, в якій відбувається соціалізація студентської молоді та місце поняття «життєвого шляху» в сучасних психологічних дослідженнях. Із залученням теоретико-методологічної основи нами було проведено емпіричне дослідження психологічних особливостей формування цілісної особистості студентів.

Список використаних джерел:

1. Личностный потенциал: структура и диагностика / Под ред. Д. А. Леонтьева – М.: Смысл, 2011.
2. Лэнгле А. Фундаментальные мотивации человеческой экзистенции как действенная структура экзистенциально-аналитической терапии / In: *Psichoterapija* (Moskwa), 2004.
3. Шеленкова Т. Д., Фесенко П. П. Психологическое благополучие личности // *Журнал психологическая диагностика* – М., 2005, № 3.
4. Шинкарук В. І. Вибрані твори: У 3 т., 4 кн. – К.: Український центр духовної культури, 2003–2005. – Т. 1. – 392 с. ; Т. 2. – 528 с. ; Т. 3, Ч. 1. – 404 с. ; Т. 3, Ч. 2.